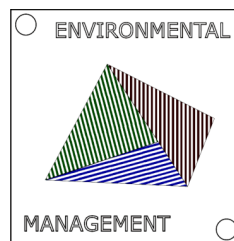

HODNOTENIE DREVÍN VO VYBRANÝCH VEREJNÝCH PRIESTOROV VIDIECKYCH SÍDIEL V NÍŽINNOM TYPE KRAJINY

Denis BECHERA - Gabriel KUCZMAN

EVALUATION OF WOOD PLANTS IN SELECTED PUBLIC AREAS OF RURAL SETTLEMENTS IN THE LOWLINESS TYPE OF LANDSCAPE

ABSTRAKT

Príspevok zohľadňuje súčasnú problematiku zásad a uplatnenia drevinovej skladby vo verejných priestoroch slovenského vidieka. Vychádza z aktuálnych poznatkov z danej problematiky, ktoré sú inšpiráciou a východiskovými materiálmi pre aplikáciu metodiky. Predmetom hodnotenia je drevinová skladba vo verejných priestoroch v predpolí administratívnych budov vo vybraných vidieckych sídlach v nížinnom type krajiny. Predpolia administratívnych budov predstavujú významné a frekventované verejné priestory v obci. Hodnotenie zohľadňuje estetické a funkčno-priestorového pôsobenie drevín vo verejnom priestore. Mapovanie sa uskutočnilo na troch modelových územiach v nížinnom krajinnom type, v južných častiach Západného a Stredného Slovenska. Vybranými modelovými vidieckymi sídlami boli Dvory nad Žitavou, Tešedíkovo. Bodové hodnoty odzrkadľujú súčasný stav drevín v záujmovom priestore z pohľadu ich kompozičného, estetického a funkčného pôsobenia.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: vidiek, druhová skladba drevín, verejné priestory

ABSTRACT

The paper takes into account the current issues of principles and application of wood composition in public spaces in the Slovak countryside. It is based on current knowledge of the issue, which is an inspiration and starting materials for the application of methodology. The subject of the evaluation is the wood composition in public spaces in front of administrative buildings in selected rural settlements in the lowland type of landscape. The forecourses of office buildings represent important and busy public spaces in the village. The evaluation takes into account the aesthetic and functional-spatial effect in the public space. The evaluation was performed on three model areas in the lowland landscape type, in the southern parts of Western and Central Slovakia. Selected model rural settlements were Dvory nad Žitavou, Tešedíkovo and Vinica. The point values reflect the current state of the woody plants in the area of interest from the point of view of their compositional, aesthetic and functional effect.

KEYWORDS: rural settlement, species composition of woody plants, public spaces

Úvod

Vidiecke priestory sú typické svojimi špecifickými vlastnosťami, odzrkadľujúce kultúrnohistorický vývoj obce ako aj súčasné formovania z pohľadu nárokov a využívania obyvateľov obce. Verejné priestory tvoria výraznú zložku obcí. Ponúkajú príležitosť pre kultúrny a sociálny život obyvateľov obce. Zeleň v nich tvorí neodmysliteľnú súčasť, odzrkadľuje záujem a prístup samosprávy ako aj samotných občanov (Šarafin, 1998, 2017). Sú vizitkou dediny. Dedina resp. vidiecke sídlo disponuje so špecifickými lokálnymi či regionálnymi význačnosťami, ktoré sa vykonávajú práve vo verejných priestoroch.

Príspevok je zameraný na hodnotenie drevín v centrálnej časti verejného priestoru vo vybraných vidieckych sídlach. Hodnotenými plochami sú predpolia budov obecného úradu. Tieto priestory patria v obciach medzi najfrekvencovanejšie verejné priestory, s významnou estetickou funkciou.

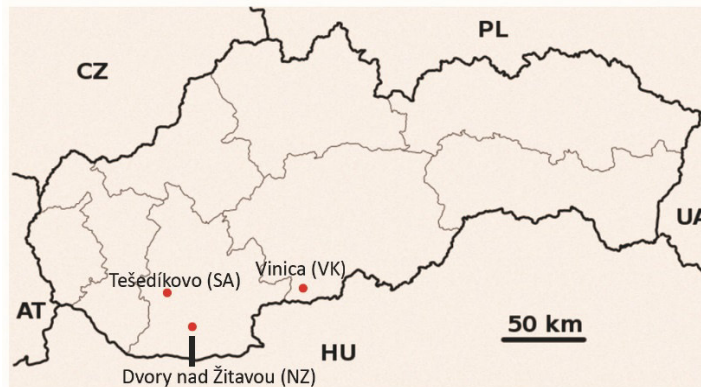
Materiál a metódy

Cieľom výskumu bolo hodnotenie drevinovej skladby v predpolí obecného úradu z pohľadu ich vizuálneho a funkčného pôsobenia vo verejnom priestore. Metodický postup je spracovaný na základe už publikovaných výstupov Kuczman, Feriancová (2013), Kuczman (2015), Tóth, Štěpánková, Feriancová (2016), Tóth, Kuczman Feriancová (2016). Hodnotenie vychádza z platných zásad a princípov tvorby zelene na vidieku (Mareček, 2005, Rózová, 2004, Feriancová, Kuczman, 2013, Supuka a kol., 2012, Salašová, 2012, Baroš a kol. 2014).

Vlastný metodický postup je obsiahnutý v troch základných fázach: analýza, hodnotenie a vyhodnotenie. Analýza zahŕňa štúdium a spracovanie mapovaných podkladov súvisiacich s vybranými modelovými územiami. Hodnotenie sa zameriava na základnú kostrovú biotickú zložku v kultúrnom priestore t.j. dreviny, ktoré sa hodnotia z pohľadu ich pôsobenia a funkčnosti v priestore. Metodika hodnotenia zohľadňuje estetické pôsobenie drevín v urbanistickej štruktúre sídla, ako aj ich v kultúrno – historickú nadväznosť.

Pre účely hodnotenia boli zostavené nasledovné kritéria: A - frekvencia a intenzita využívania, B - prevládajúca funkcia využívania, C - horizontálny pomer, D - vertikálny pomer, E - vizuálna prepojenosť, F - autenticita drevín, G - plošný (horizontálny) priemet korún (prekrytie), H –pôvodnosť (podľa zákona č. 543/2002 Z. z.), I – funkčná kategória drevín - veková (podľa zákona č. 543/2002 Z. z.), J - vekové a vývojové štádium drevín (Pejchal a Šimek, 2012), K –stupeň vitality z vizuálne estetického pohľadu (Pejchal, 1997), L - dreviny – stupeň biodiverzity a početnosť druhov, M - funkčnosť drevinovej skladby, N - typ asimilačných orgánov drevín. V každom kritériu sa nastavilo trojbodové hodnotenie od hodnoty 1 po hodnotu 3. Najvyššia hodnota predstavovala požadované a naplnené kritérium. Maximálny počet bodov pre hodnotenú plochu je 42b.

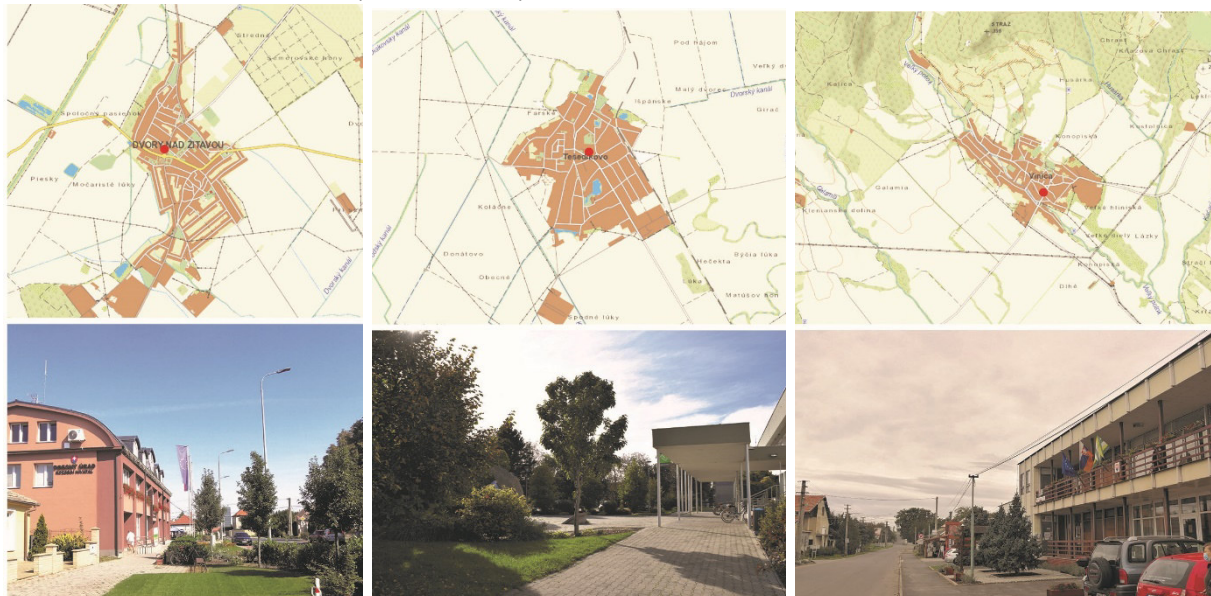
Hodnotenie sa uskutočnilo na troch modelových územiach v nížinnom krajinnom type, v južných častiach Západného a Stredného Slovenska. Vybranými modelovými vidieckymi sídlami boli Dvory nad Žitavou, Tešedíkovo a Vinica v Hontianskom regióne(obr.č.1).

Obr. č. 1 Lokalizácia modelových sídiel v rámci SR

Vidiecke sídla sa nachádzajú v nadmorskej výške v rozmedzí od 112 m.n.m., ktorú reprezentuje obec Dvory nad Žitavou, s nadmorskou výškou 120 m. n. m. leží obec Tešedíkovo a v nadmorskej výške 164 m.n.m leží obec Hont. Krajinný priestor v ktorom sa obce nachádzajú sú intenzívne poľnohospodárky využívané. Obec Tešedíkovo a Dvory nad Žitavou sa nachádzajú v Nitrianskom kraji v kultúrnom regióne Dolná Nitra a obec Vinica v Banskobystrickom kraji v Hontianskom regióne. Najväčšou rozlohou katastrálneho územia disponuje obec Dvory nad Žitavou, s plochou 6385 ha, obec Vinica s 3076 ha a obec Tešedíkovo 2278 ha (16). Z pohľadu počtu obyvateľov je obec Dvory nad Žitavou zastúpená s 5143 obyvateľmi, obec Vinica 5 044 a najmenej Tešedíkovo s 3 688 obyvateľmi (17). Hodnotené plochy sa nachádzajú pri hlavných komunikačných ťahoch. Ich lokalizácia voči katastrálnemu územiu záujmov obce zobrazuje obr. č.2.

Obr. č. 2 Lokalizácia a fotodokumentácia hodnotených plôch v rámci vybraných vidieckych sídiel, obrázky z ľava Dvory nad Žitavou, Tešedíkovo a Vinice

Výsledky

Hodnotenie plôch v modelových územiach sa uskutočnilo v roku 2020. Reprezentované plochy predstavujú priestory na verejných priestranstvách v predpoch obecných úradov na predstavených modelových vidieckych sídlach. Najvyššie bodové hodnotenie za stav drevinovej

skladby a jeho pôsobenia získala obec Dvory nad Žitavou s počtom 37b, následne obec Tešedíkovo s 34b a s najnižším hodnotením bola obec Vinice, ktorá získala 22b z maximálneho počtu 42 bodov – vid' tabuľka č. 1.

Tab. 1 – hodnotenie záujmových území

Modelové sídla	Hodnotiace kritériá a pridelené bodové hodnotenia														Súčet
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	
Dvory nad Žitavou	3	3	3	3	3	3	3	2	2	1	2	2	3	3	37
Tešedíkovo	3	3	3	3	1	3	2	2	2	2	2	3	3	2	34
Vinice	3	2	1	2	1	1	1	1	2	2	2	1	2	1	22

Poznámka: (Hodnotiace kritériá: **A** - frekvencia a intenzita využívania, **B** - prevládajúca funkcia využívania, **C** - horizontálny pomer, **D** - vertikálny pomer, **E** - vizuálna prepojenosť, **F** - autenticita drevín, **G** - plošný (horizontálny) priemet korún (prekrytie), **H** – pôvodnosť (podľa zákona č. 543/2002 Z. z.), **I** – funkčná kategória drevín - veková (podľa zákona č. 543/2002 Z. z.), **J** - vekové a vývojové štádium drevín (Pejchal a Šimek, 2012), **K** – stupeň vitality z vizuálne estetického pohľadu (Pejchal, 1997), **L** - dreviny – stupeň biodiverzity a početnosť druhov, **M** - funkčnosť drevinovej skladby, **N** - typ asimilačných orgánov drevín.

Na hodnotených plochách v obciach Dvory nad Žitavou a Tešedíkovo prebehla v posledných rokoch revitalizácia plôch zelene. V obci Dvory nad Žitavou sa uskutočnila v roku 2016, za pomoci podporného programu Program obnovy dediny (POD). V obci Tešedíkovo bola revitalizácia zrealizovaná z regionálneho operačného fondu, v roku 2011. Revitalizačné opatrenia v predstavených priestoroch výrazne dopomohli k vylepšeniu estetickému a funkčnému stavu zelene. Upravenou plochou bol aj verejný priestor pred obecným úradom v obci Vinica. Zásadnými obmedzeniami v tvorbe drevinovej skladby v priestore boli inžinierke siete, v blízkosti ktorých je tvorba zelene výrazne ovplyvnená. Najzásadnejším spôsobom ovplyvňovali tvorbu plôch zelene vzdušne vedené inžinierke siete v obci Vinica. Aplikácia žiaducich prirodzených foriem korún listnatých stromov je žiaľ neaplikovateľná.

V obciach Dvory nad Žitavou a Tešedíkovo sa vzdušné vedenia priamo v hodnotenej ploche nenachádzali a tak tento limit nemusel byť v tvorbe revitalizačných opatrení zohľadnený. To výrazne podporilo aplikáciu a možnosti výberu zo širšej palety možností druhovej skladby drevín. Výraznú úlohu v tvorbe zelene zohráva aj veľkosť hodnotenej plochy, ktorá v obci Vinice predstavovala rozlohovo najmenšiu. Druhová skladba drevín ako aj ich funkčnosť najlepšie korešpondovala s priestorom v obci Dvory nad Žitavou. Vytvorené hmoty drevín vo forme bezpečnostnej bariéry od hlavnej komunikácie vytvárali bezpečnejší priestor pre verejnosť a zároveň esteticky dotvárali priestor. Druhová skladba stromov bola zostavená z pôvodných a zdomácnených druhov drevín. Zo stromov to boli taxóny *Pyrus calleryana* 'Chanticleer' a pôvodná lipa *Tilia cordata* Mill.. Na hodnotenej ploche v obci Tešedíkovo sa nachádzala vysoká diverzita druhov. Prirodzené formy korún vyzdvihovali autenticitu vidieckeho priestoru, naopak funkčno-estetickú hodnotu priestoru znižovala kompaktná guľovitá forma koruny javora mliečneho *Acer platanoides* 'Globosum', ktorá je skôr charakteristická pre mestské centrálné zóny. Pôvodné ihličnaté dreviny *Picea abies* a *Thuja* x boli zrejme ponechané zo vyhovujúceho zdravotného stavu, avšak ich pôsobenie je potrebné zvážiť vo vzťahu k nížinnému typu krajiny, kde prevažujú listnaté dreviny, ktoré pôsobia prirodzenejšie vo verejnom priestore. Hlavnou kostrovou drevinou v hodnotenom predpolí v obci Vinica je strieborný smrek *Picea pungens* 'Glauca', ktorá síce vytvára hmotu v priestore, avšak evokuje skôr podhorskú

rázovitost' urbanizovaného priestoru. Dve z troch hodnotených plôch (obce Dvory nad Žitavou a Tešedíkovo) predstavovali celkovo vyhovujúci stav. V hodnotenej ploche v obci Dvory nad Žitavou predstavovali nedostatky v kritérií označované J- vekové a vývojové štádium drevín, nakoľko sa jedná o novo revitalizovanú plochu zelene, v ktorom sa aplikovali zásadnejšie výrubu a následne adekvátne náhradné výsadby. Predpolie administratívnej plochy zelene v obci Tešedíkovo bolo s nižším bodovým hodnotením kritérium označené E - vizuálneho prepojenia drevín s okolitým priestorom, čo zdôvodňujeme ponechaním pôvodných vzrastlých stromov v priestore. Tie svojou korunou nesprehľadňujú priestor. Hodnotené predpolie obecného úradu v obci Vinice predstavovalo taktiež upravený priestor, avšak s nedostatkami v druhovej skladbe drevín, kompozičným riešením a druhovou nadväznosťou na okolité priestory.

Záver

Všetky tri hodnotené funkčné zóny verejného priestoru predstavovali upravené plochy. Tvorba verejných priestorov má však byť plánovaná komplexne, nadčasovo a s určitou nadväznosťou na okolité využívané plochy zelene. Reflektovať má na pôvodnosť drevinovej skladby ako aj ich tvarovú a farebnú prirodzenosť v riešenom priestore. Súčasný trendy v tvorbe zelene na vidieku majú okrem v zohľadnení kultúrno-historickej nadväznosti, estetiky a funkčnosti, rovnako reflektovať na nastúpenú súčasnú klimatickú zmenu (Rusko a kol. 2010, 2017). Tieto zmeny je možné efektívne využiť vo forme vodozádržných opatrení, s podporou prirodzeného kolobehu vody v urbanizovanej krajine.

Pod'akovanie [zaradenie príspevku]

Príspevok bol spracovaný vďaka finančnej podpore grantových projektov:

KEGA č. 015SPU-4/2020UNI:ARCH (Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre - RCHitektonické hodnoty objektov)

VEGA č. 003SPU-4/2020ZEL:IN:KA - Integrácia ZELenejInfraštruktúry do Krajinnej Architektúry

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] BAROŠ, A., BAROŠOVÁ, I., BOČEK, S., BUSINSKÝ, R., DEMKOVÁ, K., DOKOUPIL, L., KAŠKOVÁ, M., KUČERA, Z., MEDKOVÁ, L., ŠANTRŮČKOVÁ, M., VELEBIL, J. (2014): Dřeviny a byliny vhodné pro venkovská sídla na vybraném území MAS České středohoří. VÚKOZ, v.v.i. a Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Průhonice a Praha.
- [2] KUCZMAN, G., FERIANCOVÁ, L., (2013). Principles of Creation of Green Areas in Rural Settlements. Nitra: SPU Nitra Publishing. ISBN 978-80-552-1122-0.
- [3] KUCZMAN, G., (2015). Landscape architecture of rural settlements in the region of Nitra. Journal on Law, Economy & Management, vol. 5, no. 2, pp. 52-56. ISSN 2048-4186.
- [4] MAREČEK, J. (2005). Krajinářská architektura venkovských sídel. Vyd. Praha 6 Česká zemědělská univerzita v Praze, 2005. ISBN 80-213-1324-2
- [5] PEJCHAL, M. (1997). Hodnocení vitality stromu. In: Městský park. Nitra : SPU, 1997, pp. 9–38
- [6] RÓZOVÁ, Z. (2004). A Picture of the courtyard in settlements of rural type., UK Filozofa - The scientific journal for horticulture, landscape engineering, architecture and ecology.
- [7] RUSKO, M., (2010). In Bezpečnostné a environmentálne manažérstvo. - Žilina: STRIX. ISBN 978-80-89281-58-9.
- [8] RUSKO, Miroslav - PAULOVÁ, Iveta - VAŇOVÁ, Jaromíra - KRÁLIKOVÁ, Ružena (2017): Connectivity of quality management systems and environmental management systems. In Annals of DAAAM for 2017: Volume 28, No.1. The 28th DAAAM International Symposium. Zadar, Croatia, 08-11th November 2017. Vienna : DAAAM International, 2017, ISSN 2304-1382. ISBN 978-3-902734-14-3.

- [9] SALAŠOVÁ, et. al. (2012). Princípy obnovy a rozvoja vidieka v Českej republike. In Životné prostredie. Bratislava: Ústav krajinnej ekológie SAV, roč. 46, č. 4, 224s. ISSN 0044- 4863.
- [10] SUPUKA, J. (2012): Tradície, prístupy a možnosti obnovy a rozvoja vidieka. In Životné prostredie. Bratislava: Ústav krajinnej ekológie SAV, roč. 46, č. 4, 176-179s. ISSN 0044-4863.
- [11] ŠARAFÍN, M. (1998). Architektonická obnova dediny. In Životné prostredie [online]. 1998, vol. 32, no. 3 [cit. 2010-3-8]. Dostupné na internete: <http://www.seps.sk/zp/casopisy/zp/1998/zp398/sarafin.htm>.
- [12] Vyhláška č. 24/2003 Z.z. Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky, ktorou sa vykonáva Zákon č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny (v znení neskorších predpisov).
- [13] ŠARAFÍN, M. (2017): Vidiek – nové očakávania. Obecné noviny. In: Obecné noviny – týždenník miest a obcí.
- [14] TÓTH, A., KUCZMAN, G., FERIANCOVÁ, Ľ., (2016). Species composition and diversity of non-forestwoody vegetation along roads in the agricultural landscape. Forestry Journal, vol 62., no.1. 62 pp.
- [15] TÓTH, A., ŠTĚPÁNKOVÁ, R., FERIANCOVÁ, Ľ., (2016). Landscape Architecture and Green Infrastructure in the Slovak Countryside. Praha: PublishingHouse: powerprint, ISBN 978-80-7568-008-2

Internetové zdroje:

- [16] *Počet obyvateľov podľa pohlavia – obce (ročne)* [online]. Bratislava : Štatistický úrad SR,
- [17] *Registre obnovenej evidencie pozemkov* [online]. Bratislava : ÚGKK SR

CONTACT ADDRESS

Ing. Denis Bechera

Student PhD. Garden and Landscape Architecture
Address: KZaKA FZKI, SUA Nitra, Tulipánová 7, 949 01 Nitra, Slovak republic
University e-mail: becheradenis2@gmail.com

doc. Ing. Gabriel Kuczman, PhD.

docent CSc./PhD. - Department of Garden and Land Architecture (FZKI)
Address: KZaKA FZKI, SUA Nitra, Tulipánová 7, 949 01 Nitra, Slovak republic
University e-mail: gabriel.kuczman@uniag.sk
Office phonenumber: 421 37 641 5423

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.